

STAROVĚKÝ ŘÍM OD REPUBLIKY DO ROZPADU

I. REPUBLIKA (asi 6. st. př.n.l. - 31 př.n.l.)

1. Úřady republiky

část z nich vzniká pravděpodobně již za etruské nadvlády v tzv. době královské; úřady byly volené na časově omezenou (a poměrně krátkou) dobu, přílišné moci jednotlivce mělo zabránit i to, že jeden úřad většinou zastávalo více lidí současně; většina funkcí vyhrazena původně pouze patricijům, plebejové si však postupně vynutili přístup do všech úřadů

a) konzulové - 2 na 1 rok, nejvyšší výkonná funkce

b) senát - sborový orgán, který dával doporučení konzulům, jež byla fakticky závazná

c) lidový sněm - shromáždění občanů, jež rozhodovalo pouze o některých otázkách (například vyhlášení války); politická práva podle majetkových tříd

d) diktátor - v době ohrožení nahrazoval konzuly na půl roku

e) tribun lidu - zástupce plebejů s právem veta

2. Expanze

a) ovládnutí Apeninského pol. - původně byl Řím pouze jedním z mnoha městských států, po osvobození z etruské nadvlády však rychle ovládl latinská města, následně porazil Etrusky i jihoitalské Řeky a v roce 265 př.n.l. ovládl celý poloostrov na jih od Pádu

b) ovládnutí Středomoří - hlavním konkurentem byli Féničané z Kartága (3 punské války ve 3.-2. století př.n.l.) a Řekové (definitivně poraženi v polovině 2. století př.n.l.); poté následuje expanze především v oblasti východního Středomoří

3. Krize republiky

projevovala se několika způsoby

a) problém bezzemků - drobní zemědělci nedokázali odolávat levnému dovozu, pro dluhy přicházeli o půdu; pokusy o reformy bratří Gracchů neuspěly

b) problém otroků - expanze zajišťovala stálý přísun levné otrocké pracovní síly, životní podmínky otroků se trvale zhoršovaly, což vyvolávalo častá povstání

c) problém občanství - opakovaně povstání obyvatel říše, usilujících o zisk občanství

d) krize demokracie - od konce 2. století roste množství případů porušování pravidel republiky, především opakované zastávání týchž úřadů

pokusy o řešení:

a) optimáti vs. populáři - spor o to, zda má být větší moc na straně konzervativní nobility, zastoupené v senátu, nebo lidového shromáždění a tribuna lidu; končí vítězstvím optimátů a tříletou diktaturou Sully

b) 1. triumvirát - Crassus, Gnaeus Pompeius a Gaius Iulius Caesar, snaha ovládat společně státní moc skončila konfliktem po smrti Crassa; Caesar vítězí v občanské válce a stává se doživotním diktátorem, nakonec zavražděn (44 př.n.l.)

c) 2. triumvirát - Caesarův dědic Octavianus Augustus, Marcus Antonius, Lepidus - i tato spolupráce končí konfliktem, Octavianus poráží Antonia a Kleopatru a získává absolutní moc (bitva u Aktia 31 př.n.l.)

II. PRINCIPÁT (31 př.n.l. - 284 n.l.)

a) proměna správy státu - od Augustova vítězství lze hovořit počátku císařství a konci republiky; úřady republiky jsou sice zachovány, ty nejdůležitější (mj. konzul a tribun lidu) však zastává doživotně jeden člověk - princeps.

Roste význam provincií, které tvoří hospodářský základ říše; stabilita je ohrožována stále častějšími zmatky, týkajícími se centrální moci (vojenské převraty). Kolem roku 100 (císař Traianus) dosahuje říš maximálního rozsahu, poté už převažují územní ztráty.

b) proměny společnosti - snížilo se množství válek (spíše jen obrana hranic), tím poklesl i počet otroků; latifundisté řeší nedostatek pracovní síly pronájmem půdy tzv. kolónům

III. DOMINÁT (284 - 395 nebo 476)

a) proměna správy státu - Diocletianus zrušil republikánské instituce a začal používat titul dominus (pán); pokusil se také zavést systém tetrarchie, tj. rozdělení moci mezi spoluvladaře

b) křesťanství - původně postihováno (odmítali uctívat císaře, považováno za protistátní čin); 313 edikt milánský křesťany zrovnoprávnil, neboť císař Constantinus považoval křesťanství za možné nové pojítko hroutící se říše; 380 se stalo státním náboženstvím (Theodosius)

c) konec Římské říše - za konec je považováno buď rozdělení říše na východní (Konstantinopol) a západní (Řím, později Ravenna) část Theodosiem (395), nebo sesazení posledního západořímského panovníka Romula Augusta Germány (476)